

Alicja Matczuk

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

REC.: *BIBLIOGRAFIA DOROBKU NAUKOWEGO PRACOWNIKÓW
INSTYTUTU FILOLOGII POLSKIEJ UMCS DO ROKU 2013*,
RED. BEATA MAKSYMIOUK-PACEK, STANISŁAWA NIEBRZEGOWSKA-
-BARTMIŃSKA. LUBLIN: WYDAW. UMCS, 2014, SS. 688.

Trzeba stwierdzić, że produkcja bibliograficzna bibliografii pracowników szkół wyższych jest stosunkowo obfita i wykazuje w ostatnich latach tendencje wzrostu¹. Bibliografie tego rodzaju, rejestrujące dorobek wydawniczy i piśmienniczy pracowników naukowych, mają do spełnienia trzy podstawowe funkcje: informacyjną, dokumentacyjną i modelującą. Mogą być zatem wykorzystane w trojaki sposób: jako narzędzie doprowadzające użytkownika do zbioru piśmiennictwa wytworzonego przez dany zespół naukowy czy też sylwetek pracowników i wyników ich pracy badawczej; podstawowe źródło umożliwiające wysnucie wniosków interpretacyjnych i spostrzeżeń; niezbędny i ważny instrument dla planowania przyszłych prac.

W bogatej ofercie bibliografii instytucji naukowych pojawiła się nowa pozycja, starannie opracowana i wydana. *Bibliografia dorobku naukowego pracowników Instytutu Filologii Polskiej UMCS do roku 2013* stanowi pierwszą tak szeroko i ambitnie zakrojoną próbę całościowego zaprezentowania oraz udokumentowania drukowanego dorobku naukowego i publicystycznego osób związanych zawodowo z Instytutem. Pomysł jej przygotowania zrodził się z okazji jubileuszu sześćdziesięciolecia Instytutu Filologii Polskiej UMCS przypadającego w 2013 r. Trudno wyobrazić sobie bardziej godny sposób przypomnienia, a zarazem upamiętnienia dokonań i osiągnięć kilku pokoleń polonistów związanych z Instytutem, którzy

¹ Zob. A. Znajomski, *Bibliografie zespołów osobowych – instytucji. Stan i potrzeby*, [w:] *Bibliografia. Teoria–praktyka–dydaktyka*, red. J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmański, Warszawa 2009, s. 117–129.

pozostawili trwałą ślad swojej pracy zawodowej, pasji badawczej i rozległości zainteresowań w postaci swoich wydawnictw.

Opracowanie bibliografii stało się możliwe dzięki wysiłkowi redaktorów, a także zaangażowaniu kierowników zakładów, którzy wzięli na siebie trud i obowiązki zestawienia prac – jak czytamy we wstępie – „osób zatrudnionych w kierowanych przez nich jednostkach (osób dziś luźno związanych z Instytutem, emerytowanych, zmarłych, przeniesionych do innych jednostek UMCS, czy takich, które zrezygnowały z pracy w Instytucie” (s. 48).

Bibliografia jest dziełem starannie opracowanym z widoczną troską o użytkownika, co wyraża się w doborze materiału i przejrzystym układzie. Jeśli nasuwają się pewne uwagi, to odnoszą się raczej do spraw mniej istotnych, nie podważając wartości użytkowej *Bibliografii*.

Już na pierwszy rzut oka, gdy weźmie się książkę do ręki, uderzają imponujące rozmiary woluminu, liczącego ponad 640 stron samego tekstu bibliograficznego. Wydaje się, że przyczyny dużej objętości bibliografii tkwią częściowo w zbyt rozbudowanej formie opisów bibliograficznych oraz nieoszczędnym układzie graficznym, o czym wspomnę poniżej.

Zręb główny *Bibliografii* poprzedza obszerny wstęp pióra Stanisławy Niebrzeżowskiej-Bartmińskiej zatytułowany *W kręgu języka, literatury i edukacji. Sześćdziesiąt lat Instytutu Filologii Polskiej UMCS*. Przedstawiono w nim działalność Instytutu w minionym okresie, wskazując na jego dorobek i osiągnięcia, omówiono dokładnie programy kształcenia, obszary badawcze realizowane w placówce, a także granty, konferencje naukowe, serie wydawnicze, najważniejsze nagrody i odznaczenia, działania na rzecz wydziału i uniwersytetu, programy społeczno-kulturalne i edukacyjne.

Kryteria doboru materiału. Omawiana praca jest bibliografią podmiotową i osobową zarazem. Rejestruje piśmiennictwo pracowników Instytutu Filologii Polskiej UMCS od momentu powstania w 1953 r. do 2013 r. Uwzględnia wyłącznie publikacje, których druk przypadł na okres zatrudnienia pracowników w Instytucie, pozostawiając poza nią prace, które poprzedziły ten czas lub następowały po nim. Poza tym jednym doбором w *Bibliografii* nie stosowano żadnych innych kryteriów selekcji publikacji. Jeśli więc bibliografia nie jest kompletna, to tylko ze względu na trudności w zebraniu materiału. Zasadniczym jednak założeniem redaktorek – tak jak jest to praktykowane przy bibliografiach osobowych podmiotowych – była kompletność.

Z zagadnieniem selekcji i kompletności wiąże się sprawa zasięgu i zakresu zebranych materiałów.

Już pobieżny rzut oka na zwartość *Bibliografii* pozwala stwierdzić, że zakres tematyczny publikacji pracowników Instytutu Filologii Polskiej UMCS jest bardzo

zróznicowany. Oddaje on bogactwo ich indywidualnych zainteresowań naukowych i popularyzatorskich, a w wielu przypadkach jest też świadectwem planowanych działań badawczych i informacyjnych, inspirowanych i realizowanych w Instytucie.

W celu ukazania pełnego kształtu dorobku pisarskiego poszczególnych autorów uwzględniono wszystkie formy piśmiennictwa – obok prac naukowych i popularnonaukowych znajdują się również prace o charakterze popularnym. Odnotowano wszystkie typy prac, zaznaczając ich specyfikę. Obok siebie znalazły się więc monografie, rozprawy, prace redaktorskie i edytorskie, redakcje czasopism, artykuły z prac zbiorowych i dzieł zbiorowych (naukowych, popularnonaukowych, popularnych i prasy codziennej) oraz przedruki, wstępy, przedmowy, hasła encyklopedyczne, recenzje, omówienia, wywiady, indeksy, bibliografie itd.

Warto podkreślić, że poza pracami drukowanymi *Bibliografia* objęła także dokumenty w wersji elektronicznej (np. s. 222, 275, 276). Zamieszczenie tych materiałów zwiększa niewątpliwie wartość informacyjną wydawnictwa, gdyż w ten sposób czytelnikowi ułatwiono dostęp do źródeł elektronicznych. Trzeba zauważyć, że twórcy bibliografii specjalnych, w tym także bibliografii zespołów osobowych, rzadko decydują się na rejestrację tego typu dokumentów. Nie wnikając w przyczyny tego stanu rzeczy, należy skonstatować, że bibliografia, a w szczególności bibliografia osobowa podmiotowa, której zasadniczą cechą wyróżniającą ją wśród innych typów bibliografii jest dążenie do kompletności materiału, musi się liczyć z istnieniem dokumentów elektronicznych i winna rozszerzać informację o nich. Zasięg ich oddziaływania jest bowiem coraz powszechniejszy, zarówno pod względem ilościowym, jak i pełnionych funkcji (naukowych, kulturalnych, społecznych).

Zasięg językowy i terytorialny *Bibliografii* jest nieograniczony. Uwzględniła ona bowiem publikacje wydane w Polsce i za granicą, ogłoszone w języku polskim i obcym. Poza publikacjami pracowników bibliografia odnotowuje także ich recenzje – szkoda że tylko monografie – wkraczając właściwie w dziedzinę bibliografii przedmiotowej; wskazuje to jednak na dążenie autorów do wzbogacenia informacji podanych w bibliografii. Przygotowując publikację, korzystano z drukowanych bibliografii zespołów osobowych i bibliografii osobowych, a przede wszystkim z zestawień publikacji sporządzonych przez pracowników Instytutu. W sumie bibliografia obejmuje prace 117 autorów i rejestruje, według obliczeń recenzenta, aż 9640 pozycji bibliograficznych, nie licząc wznowień, przedruków i recenzji przedmiotowych.

Opis. Przechodząc do omówienia metody opisu bibliograficznego, należy zwrócić uwagę na kilka spraw. Pomijam to, że formalna strona opisu nie jest dostosowana do ogłoszonych drukiem i ogólnie dostępnych norm bibliograficznych. Wydaje się, że na metodzie opisu zaważyły zwyczaje bibliograficzne panujące w środowisku

polonistycznym, a także przyzwyczajenia redaktorek stosujących analogiczny zapis w opracowanych wcześniej bibliografiach².

Opis zasadniczy (rejestracyjny), bo taki zastosowano w *Bibliografii*, jest czytelny, ale nadmiernie rozbudowany w stosunku do zadań bibliografii specjalnej. Wydaje się całkowicie niepotrzebne podawanie w opisie książek wszystkich wymienionych w tytularze miejsc wydania, natomiast w opisie utworu lub fragmentu z książek – nazwy wydawnictwa. Takie szczegóły opisu bibliografie specjalne powinny zostać bibliografii prymarne. Bibliografia powinna się ograniczać tylko do tych elementów opisu, które dadzą minimum informacji potrzebnych do charakterystyki publikacji. Biorąc pod uwagę potrzeby użytkownika tekstu, trzeba stwierdzić, że wszystkie zbędne szczegóły zmniejszają czytelność opisu i przejrzystość bibliografii, bo zmuszają do odszukania wzrokiem potrzebnych elementów, podczas gdy opis zwięzły jest łatwiejszy do uchwycenia.

Z pewnością natomiast należy podkreślić dążenie do dostarczenia czytelnikowi informacji o miejscu wydania czasopism zagranicznych (miejsceowość lub kraj). Są to dane ważne w *Bibliografii*, wzbogacające w sposób istotny opis bibliograficzny artykułu. Można by jednak dyskutować o celowości rygorystycznej zasady zamieszczania w cytacie wydawniczej pełnego tytułu czasopisma. Wydaje się, że wprowadzenie czytelnych skrótów tytułów czasopism nie wpłynęłoby zasadniczo na wartość użytkową bibliografii, a byłoby dużo oszczędniejszym rozwiązaniem.

Opisom utworów publikowanych w czasopismach można postawić kilka zarzutów. Odnoszą się one głównie do budowy cytaty wydawniczej. Niejednolite podawanie poszczególnych elementów, brak konsekwencji w ilościowym wymienianiu tych elementów, jednoczesne używanie cyfr arabskich i rzymskich dla oznaczenia tomów, serii czy roczników, częste pomijanie określeń typu: R., T., nr, z., s., a wymienianie tylko w ustalonej kolejności liczb oddzielonych przecinkami. Wszystko to w dużym stopniu utrudnia orientację. Wydaje się, że różnice w opisach są spowodowane przejściem ich z wykazów publikacji sporządzonych przez pracowników, opracowanych według różnych metod, często niedokładnie. Zważywszy jednak, że całość materiałów była redagowana w jednym miejscu, można było ujednoczyć opisy, na czym niewątpliwie zyskałaby sprawność i funkcjonalność bibliografii.

W opisie dzieł recenzowanych uderza różnorodność ich formy, wynikająca z chęci zachowania postaci tytułu recenzji. Czy nie prościej byłoby rozpoczynać opis zawsze od tytułu pracy recenzowanej z dodaniem po nim uwagi: Rec. pt.?

Nasuwa się jeszcze kilka drobnych uwag co do formy graficznej opisu. Wydawałoby się celowe – dla zapewnienia większej przejrzystości – rozpoczynanie opisu

² Np. *Bibliografia adnotowana lubelskiego zespołu etnolingwistycznego (do roku 2008)*, oprac. B. Maksymiuk-Pacek, S. Niebrzegowska-Bartmińska, Lublin 2008.

z wcięciem. Warto też byłoby dla większej czytelności wydrukować informacje o kolejnych wydaniach i przedrukach mniejszą czcionką i z wcięciem.

Układ. Bibliografia ma układ alfabetyczny według nazwisk autorów. Układ taki jest ogólnie praktykowany w bibliografiach zespołów osobowych, gdyż najlepiej obrazuje dorobek pisarski poszczególnych osób. Hasło autorskie występuje jako nagłówek poprzedzający opisy prac danego pracownika. Każde hasło uzupełnia krótka informacja o stopniu i tytule naukowym autora, aktualnym miejscu pracy (zakład, pracownia), pełnionych funkcjach akademickich i redaktorskich. Następnie zaprezentowano kolejne etapy życia naukowego pracownika, zawierające dane dotyczące roku uzyskania magisterium, doktoratu, habilitacji i profesury.

W ramach hasła autorskiego materiał bibliograficzny podzielono według form wydawniczych i piśmienniczych: monografie, prace pod redakcją, edycje tekstów, opracowania edytorskie, artykuły i rozprawy, teksty materiałowe, przekłady, hasła leksykograficzne i encyklopedyczne, podręczniki i programy dydaktyczne, sylwetki, recenzje i omówienia, teksty okolicznościowe, publicystyczne, artykuły popularne, sprawozdania, indeksy i bibliografie, twórczość eseistyczna i literacka, wywiady. W grupach tych występuje układ chronologiczny, w ramach poszczególnych lat – alfabetyczny. Ten sposób grupowania materiału daje przejrzysty obraz rozwoju i narastania dorobku pisarskiego autora w zakresie określonych form twórczości naukowej.

Dla pełności obrazu, jeśli chodzi o informację o autorstwie, można by dodać w zřębie głównym także odsyłacze od nazwisk złożonych.

W bibliografii zastosowano oddzielną numerację dla każdego autora. Nie ma to wpływu na sprawność informacyjną opracowania, ponieważ nie występują indeksy i odsyłacze.

Można by tylko wyrazić żal, że nie opracowano indeksu rzeczowego, który ułatwiłby orientację w tematyce prac zespołu jako całości. Może jednak są to już zbyt wielkie wymagania wobec redaktorek, którym należy się uznanie i podziw za ogrom ich pracy. Brak indeksu rzeczowego w pewien sposób rekompensuje merytoryczne omówienie zawartości materiału bibliograficznego dokonane w obszernej, erudycyjnej rozprawie pióra Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej, poprzedzającej zřęb główny *Bibliografii*.

Warto też poświęcić parę słów opracowaniu typograficznemu *Bibliografii*. Wydaje się, że jednolita kolumna z jednakowym wcięciem na numer pozycji i akapity adnotacji dałaby bardziej harmonijną całość. Tytuły można było wyodrębnić antykwą, gdyż drukowane kursywą wpływają niekorzystnie na czytelność i przejrzystość zapisu. Natomiast kursywą powinna być wyróżniona cytata wydawnicza czasopism. Posługiwanie się *Bibliografią* ułatwia żywa pagina zawierająca hasło osobowe.

O tym, że bibliografia osobowa jest wykorzystywana do niezwykle ciekawych badań naukowych, wiadomo nie od dziś. Traktując zbiór publikacji jako bazę danych przy pomocy wieloaspektowej analizy, jesteśmy w stanie dokonać licznych działań na zbiorze. Analiza materiału bibliograficznego z zastosowaniem kryterium treści i cech wydawniczo-formalnych pozwala wysunąć wnioski, a w każdym razie poczynić spostrzeżenia na temat struktury i właściwości zarejestrowanego piśmiennictwa. Przynosi ona niezwykle ciekawe dane na temat rozkładu tematycznego publikacji, ich formy wydawniczej, zasięgu językowego, miejsca publikacji czy rozmiaru dorobku w poszczególnych okresach. Prezentowana *Bibliografia* dzięki bogactwu zgromadzonego materiału oraz metodzie opisu i układu niewątpliwie jest interesującym i wdzięcznym polem badań naukowych. Stanowi wystarczającą podstawę do różnorodnych analiz i interpretacji piśmiennictwa składającego się na dorobek pracowników Instytutu.

Wykazane powyżej pewne usterki metodyczne nie podważają wartości *Bibliografii*, w której opracowanie redaktorki włożyły wiele wysiłku, trudu i sumiennosci. Myśl jej wydania była inicjatywą cenną. Otrzymaliśmy dzieło wartościowe i pożyteczne. *Bibliografia* spełnia podwójną rolę: dostarcza informacji o dorobku pisarskim pracowników Instytutu Filologii Polskiej UMCS i stanowi zarazem cenną dokumentację bogatego dorobku Instytutu. Jest refleksją jego dokonań i osiągnięć oraz zainteresowań i kierunków badawczych podejmowanych w zakresie szeroko rozumianej polonistyki; staje się zatem obrazem rozwoju naukowego Instytutu w minionym sześćdziesięcioleciu.